

Міністерство освіти і науки України
Північно-Східний науковий центр НАН України та МОН України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**72-ої наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету,
присвяченої 90-річчю
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**

Том 2

21 квітня – 15 травня 2020 р.

Полтава 2020

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПОЗИТИВНИХ ПРИЙМЕННИКОВО-СУБСТАНТИВНИХ КОРЕЛЯТИВІВ У ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ДОКУМЕНТІВ

Точність як одна з ключових вимог до тексту документа виявляється в умінні оформляти й виражати думки адекватно предметові або явищу дійсності. Тому вибір з наявного арсеналу численних мовних ресурсів найвлучніших і найдоречніших саме для цієї ситуації спілкування – головне завдання укладача документа.

З-поміж мовних засобів, що беруть участь у створенні тексту документа, значущу роль відіграють прийменниково-іменникові структури, які репрезентують значення часу. Заслуговує на увагу низка темпоративів, об'єднаних опозитивними відношеннями. Зазначимо, що їм не властива та формально-синтаксична й семантико-синтаксична поліфункційність, яка притаманна семантично близьким темпоральним структурам із первинними та вторинними прийменниками.

Особливість опозитивних корелятивів у тому, що вони передають лише значення різночасності – часову попередність і часову наступність. Виражаючи крайні протилежності в межах тих самих сутностей, темпоративи з опозитивним типом відношень представлені різними конструкціями, проте всім їм властиве бінарне протиставлення, як наслідок – двокомпонентні парадигми.

У конституюванні темпоральних конструкцій – репрезентантів опозитивних відношень беруть участь непохідні й похідні прийменники, а також субстантиви з часовим і нечасовим значенням. Експлікаторами зовнішньої семантико-синтаксичної кореляції в межах первинних часових прийменників є темпоративи **prep до + Ngen** і **prep після + Ngen**. Синтаксична структура **prep до + Ngen** узагальнено реалізує семантику часової попередності й містить указівку на те, що «дія триває до першої межі часового відрізка, названого іменниковим компонентом темпоральної сполуки» [1, с. 118], напр.: *Для участі в конференції необхідно до 27 вересня 2019 року надіслати електронною поштою за адресою lit.kaf@ukr.net заявку (зразок додано) і текст доповіді, прикріплені як додаток* (Інформаційний лист). Синтаксема **prep після + Ngen** виражає значення часової наступності, яка позначає початок тривалості якоїсь дії після іншої дії чи явища, напр.: *Після секційних засідань заплановано підбиття підсумків роботи конференції* (Інформаційний лист).

Протиставлення часова попередність – часова наступність може бути реалізоване в текстах документів також за участю синтаксем **prep перед + Ninstr** – **prep після + Ngen**. Оскільки розглядувані темпоративи утворені вторинними прийменниками, то констатуємо вияв внутрішньої семантико-

синтаксичної кореляції. Темпоратив **prep перед + Ninstr** маніфестує семантику часової попередності з відтінком близького передування, напр.: *Перед сесією було проведено бесіду на тему «Сила знань – це міць держави» (Звіт).*

Прийменниково-іменникова парадигма **prep до + Ngen – prep по + Nlok** реалізує внутрішню семантико-синтаксичну кореляцію, оскільки в ній протиставлені темпоративи, структуровані однаково за походженням прийменниками, однак для офіційно-ділового стилю конструкції з первинним прийменником **по (prep по + Nlok)** не характерні. Вони активно вживані в художньому й розмовному функційних різновидах, напр.: *По заході сонця з уст в уста пішла поміж куреннями звістка про те, що на лісній пристані збирається рада отаманів Каховки (О. Гончар, II, 61).*

Прийменники **до, перед і по, після** вможливають протиставлення синтаксем **prep до + Ngen – prep по + Nlok, prep до + Ngen – prep після + Ngen, prep перед + Ninstr – prep після + Ngen, prep перед + Ninstr – prep по + Nlok**. Це власне-темпоральна опозиція, оскільки пов'язана тільки з часовою сферою й не притаманна іншим типам адвербіальних відношень. Прийменники на позначення часової попередності й часової наступності – **до, перед та по, після** – не мають відмінностей щодо сполучуваності із субстантивами.

Низку опозитивних прийменниково-іменникових темпоративів доповнюють синтаксеми **prep на початку + Ngen – prep у (в) кінці + Ngen**. Перша з них виражає семантику початкових часових меж дії: *На початку нового навчального року необхідно оновити всі навчально-методичні комплекси дисциплін (Розпорядження).* Друга репрезентує значення „найближчі кінцеві рамки події чи явища”: *Доводжу до Вашого відома, що 20 квітня 2020 року в кінці робочої зміни інженер Андрійчук Володимир Петрович порушив правила техніки безпеки, а це спричинило аварійну ситуацію в цеху № 1 (Доповідна записка).* Обидві синтаксеми утворені за одним принципом: похідні прийменники функціують у сполученні із субстантивами однакових лексико-семантичних груп у формі родового відмінка. Протиставлення структур уможливають темпоральні прийменники **на початку, у (в) кінці**. Їхні опозитивні зв'язки закладені генетично, оскільки протилежними за значенням є компоненти вторинних прийменникових одиниць – лексеми **початок і кінець**.

Отже, опозитивні прийменниково-іменникові темпоративи реалізують семантику різночасності: прийменниково-відмінкові конструкції, що позначають семантику часової попередності, протиставляються синтаксичним сполукам зі значенням часової наступності. Їх зафіксовано у складі двокомпонентних парадигм – реалізаторів внутрішньої та зовнішньої семантико-синтаксичної кореляції. Встановлено, що проаналізовані структури є продуктивними засобами оформлення темпоральної семантики в текстах документів. Для них характерні специфічні семантичні відтінки, які слід урахувати під час створення документів.

Література

1. Romaniuk Switlana. Структура категорії темпоральності в сучасній українській мові : [монографія] / Switlana Romaniuk. – Warszawa, 2012. – 235 с.